

הבסיס ההלכתי של תנועת ירושלים

שפטים ושטרות תתן-לך

הבסיס ההלכתי של תנועת ירושלים

- א. בני נח נצטוו על הדינים, לתת סמכות לשופטים לדון אדם בעל כרחו. כל חברה מקיימת את המצווה, כל אדם מחוייב לחוק ומשפט.
- ב. ישראל נצטוו: "שפטים ושטרים תתן לך... ושפטו את העם משפט צדק". שלא נסתמך על משפט בני נח, אלא נמנה דיינים כשרים, הדנים לפי התורה, וניתן להם סמכות זו, כלשון השולחן ערוך: "הם דנים את האדם בעל כרחו".
- ג. מצוות מינוי דיינים נוהגת גם בזמן הזה, שבטלה הסמיכה, מדרבנן או מדאורייתא. ואכן קהילות ישראל לא הסתמכו על השלטון, חוקיו ושופטיו, אלא מינו דיינים כשרים, ונתנו להם סמכות לדון אדם בעל כרחו, במגבלות שאפשרו המלכויות.
- ד. רשויות מדינת ישראל שוללות את סמכות בתי הדין לדון אדם בעל כרחו.
- ה. הדרך החוקית היחידה המאפשרת (ומעודדת) מינוי דיינים, בסמכות לדון אדם בעל כרחו, היא לפי חוק הבוררות.
- ו. תנועת ירושלים מפעילה את מערכת המשפט התורנית כהלכה, במנהיגות גדולי התורה, ובהתאם לחוק הבוררות.
- ז. לכן חובה על כל יהודי להצטרף לתנועת ירושלים, ולהשתתף במינוי דיינים לדון אדם בעל כרחו, ובמימון שכרם.
- ח. מצוות המינוי היא לדון ולהורות. לכן תנועת ירושלים מפעילה: מערכת משפט - ליישוב סכסוכים, ובית הוראה - ליישוב התגודדויות.
- ט. לא תתגודדו: התאגדות נפרדת אסורה, רבני כל החוגים מוזמנים להשתתף (כבבתי הדין של הרבנות).

"שפטים ושטרים תתן לך... למען תחיה וירשתה את הארץ"
"מלמד שמנוי הדיינים כד"י הוא להחיות את ישראל"
ולהושיבם על אדמתם ושלא להפילם בחרב"

מקורות

סעיף א

בני נח נצטוו על הדינים, לתת סמכות לשופטים לדון אדם בעל כרחו. כל חברה מקיימת את המצווה, כל אדם מחוייב לחוק ומשפט.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ט הלכה יד
וכיצד מצווין הן על הדינים, חייבין להושיב דיינין ושופטים בכל פלך ופלך.

ערוך השולחן העתיד הלכות מלכים סימן עח סעיף א - ב
גרסינן בסנהדרין (נו א) תנו רבנן על שבע מצות נצטוו בני נח, על הדינים והיינו להושיב שפטים ושטרים בכל מקום לשפוט בין איש לרעהו ולשפוט הגנבים והגזלנים בעונשין וכן כל הסרים מחוקי המדינה... ומובן לכל אדם שכל המצות האלו אי אפשר לקיום המדינה בלעדן וכל המלכיות נוהגים בזה ומענישין את העוברים, ואדם הראשון נצטוה על זה, וסמכו שם חז"ל מקרא: ויצו ד' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל, ויצו אלו הדינים.

סעיף ב

ישראל נצטוו: "שפטים ושטרים תתן לך... ושפטו את העם משפט צדק".
שלא נסתמך על משפט בני נח, אלא נמנה דיינים כשרים, הדנים לפי התורה,
וניתן להם סמכות זו, כלשון השולחן ערוך: "הם דנים את האדם בעל כרחו".

ספרי, שופטים, קמד
ושפטו את העם - בעל כרחם.

ספר המצוות לרמב"ם, עשין קעו
והמצוה הקע"ו היא שצונו למנות שופטים ושטרים שיכריחו לעשות מצוות התורה ויחזירו הנוטים מדרך האמת אליה **על כרחם** ויצוו לעשות הטוב ויזהירו מן הרע ויעמידו הגדרים על העובר עד **שלא יהיו מצות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש ואיש.**

שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן ג סעיף א

אין בית דין פחות משלשה. וכל שלשה נקראים בית דין, אפילו הדיוטות; (דאי איפשר דלית בהו חד דיודע סברות בדינים, אבל אי לית בהו חד דידע, פסילי לדון) (טור בשם אביו הרא"ש ריש סנהדרין). ומכל מקום יכולין לקבל הטענות ולשלחם לפני מורה) (מהר"ם פאדווא"ה סימן מ"ג), **והם דנים את האדם בעל כרחו**, אם הנתבע מסרב לירד לדין או שאינו רוצה לדון עם התובע בעירו; אבל אם רוצה לדון עמו בעירו, אלא שאינו חפץ בשלשה שביירר התובע, אז זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. הגה: כדלקמן סימן י"ג. ונ"ל דווקא בדיינים שאינם קבועים, אבל אם דיינים קבועים בעיר, לא יוכל לומר: לא אדון לפניהם אלא בזה בורר, וכן נוהגין בעירנו, וע"ל סימן כ"ב סעיף א'.

דבר המשפט, סנהדרין, ה ג

ובעונותינו מגודל הפיזור שנתפזרנו בארבע כנפות הארץ בטלה הסמיכה ודיננו כהדיוטים **לכן אמרו רז"ל, שאם ח"ו יתבטלו דיינים מישאל שיהיו ביכלתם לכוף לדין, תהיה נעילת דלת בפני הלווין ויתבטל המסחור והנאמנות ויתרבו החמסנים, ולכן אמרו חכמינו ז"ל דאף בזמן הזה שליחותיהו דקמאי עבדינן למנות דיינים ולדון בדינים. ולכן, בארץ - ישראל שזכנו ה' לישובה ע"י ישראל לעריה ולמושבותיה, חלה גם קיום מצוה זאת, שהיא לעת - עתה דרבנן, למנות שופטים... והיא מצוה המוטלת על הצבור לקיימה... "שיהיה בהם כח על כלם" כדברי הרב בעל החינוך שהעתקנו לעיל. וגדול שכרה של מצוה זאת שבזכותה ישראל נגאלין, שנאמר שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות, ומהרה נזכה לשיבת שופטינו כבראשונה, ובית דין הגדול סמוכים ישבו בלשכת הגזית בירושלים עיר קודשנו ותפארתנו.**

שו"ת וזאת ליהודה, חושן משפט א

שאלה מארגאנטינא וז"ל, מזה זמן התחילו הק"ק לסייע בשכר המור"ץ הרב לדון ולהורות להם, והן עתה מרוב ההוצאות שעליהם בקשו לחדול מזה ונסתייעו מגדולים מהם, ונחה שקטה דעתם כי בעת הצורך לדין מן הדינים ישאלו מן החכמים שאצלנו, ואתרמי כי באו לשאול ולידע אם מותר לפום דינא, כי יש מהם דחששו שאין דמיונם עולה יפה, יש לדעת איך שורת הדין נוטה ושכרו כפול מן השמים.

תשובה: הנה נודע דאחת ממצות התורה היא למנות דינים בכל קהל וקהל, שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך, ופסקה הרמב"ם בפ"א מהלכות סנהדרין ושאר פוסקים כיעו"ע. והגם דבזמן הזה ליכא סמוכים

המצוה לא זזה ממקומה... ודאי דכופין זה את זה, ואפילו המיעוט כופין את המרובין... משורת הדין הם חייבים כיון שכן נוהגים בכל תפוצות ישראל וכן הוא מדין התלמוד... בסנהדרין דף י"ז, ופסקה הרמב"ם בפ"ד מהלכות דעות וז"ל: כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה, ואחד מהם הוא בית דין מכין וחובשים... וגם דמצות מינוי שופטים לדעת קצת מהפוסקים היא מהתורה גם בזמן הזה, ואפילו לדעת מהפוסקים דהויא מדרבנן, אליבא דכולי עלמא מצוה היא.

סעיף ג

מצוות מינוי דיינים נוהגת גם בזמן הזה, שבטלה הסמיכה, מדרבנן או מדאורייתא. ואכן קהילות ישראל לא הסתמכו על השלטון, חוקיו ושופטיו, אלא מינוי דיינים כשרים, ונתנו להם סמכות לדון אדם בעל כרחו, במגבלות שאפשרו המלכויות.

ספר החינוך, שופטים, מצוה תצא

צבור הראוי לקבוע ביניהם בית דין כמו שמבואר במסכת סנהדרין ולא קבעו להם ביטלו עשה זה, וענשן גדול מאד כי המצוה הזאת עמוד חזק בקיום הדת. ויש לנו ללמוד מזה שאף על פי שאין לנו היום בעוונותינו סמוכים, שיש לכל קהל וקהל שבכל מקום למנות ביניהם קצת מן הטובים שבהם שיהיה להם כח על כולם להכריחם בכל מיני הכרח שיראה בעיניהם בממון או אפילו בגוף על עשית מצוות התורה ולמנוע מקרבם כל דבר מגונה וכל הדומה לו. ואל הממונים גם כן ראוי לישר דרכם ולהכשיר מעשיהם ויסירו חרפת העם מעליהם פן יענו אותם על מוסרם שיטלו קורה מבין עיניהם. וישתדלו תמיד בתועלת חבריהם הסמוכים עליהם ללמדם דרך האמת ולתת שלום בכל כחם ביניהם.

רמב"ן דברים פרק טז פסוק יח פרשת שופטים

בזמן הזה לאחר שבטלה הסמיכה, כיון שכל המשפטים בטלים מן התורה, דכתיב לפנייהם ולא לפני הדיוטות, ואנן הדיוטות אנן, ואין דיינין בחוצה לארץ אלא תקנה דשליחותיהו עבדינן (גיטין פח ב), אין אנו חייבים במצות מינוי שופטים מן התורה כלל.

חדושי הרמב"ן מסכת יבמות דף מו עמוד ב

קשיא לן כיון דגר דצריך שלשה משום משפט דכתיב ביה ליבעי נמי מומחין, שהרי אפילו עשרה והן הדיוטות שדנו אין דיניהם דין מן התורה, וליכא למימר משפט דכתיב ביה אסמכתא דרבנן הוא דהא מכאן אמר ר' יהודה נתגייר בינו לבין עצמו אינו גר, ואיכא למימר מדאורייתא הכי נמי אלא אנן שליחותיהו קא עבדינן מידי דהוה אגיטי דמעשינן ואקדושי דדיינינן בהו משום שליחותיהו כדאיתא בפ' המגרש, ולא דאיק דשליחותא דהדיוטות משום תקנתא דרבנן וגבי קדושין וגיטין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, אבל גבי גר היכי מנסבין ליה בת ישראל, ואפשר דגר צריך שלשה גמרא ומשפט כתיב ביה אסמכתא וכי גמירי שלשה גמירי מומחין לא גמירי, ואי קשיא למאי דאמרין דבעינן מומחין בזמן הזה דליכא מומחין בעונות היכי מקבלינן גרים, איכא למימר נפקא לן הא מהיכא דנפקא לן הרצאת דמים דגרסינן בכריתות בפ' ד' מחוסרי כפרה אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים, אמר רב אחא בר יעקב וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם לדורותיכם כתיב, ואפשר דמן התורה אפילו הדיוטות דנין בשליחותיהו דמומחין.

אורים סימן א ס"ק א

דבר תורה [מצוה] למנות שופטים ושוטרים בארץ ישראל בכל עיר ועיר, ובחוץ לארץ בכל פלך (היינו גליל וגליל), אבל הדיינים צריכים להיות סמוכים דכתיב אלקים בפרשה, וקיי"ל (ב"ק קז ב) עירוב פרשיות כתיב כאן, אבל בזה"ז דליכא סמוכים בטלה מצוה של מנוי הדיינים, רק חז"ל מתקנות העולם תקנו שיהיו הדיינים אף שאינם סמוכים דנין במילתא דשכיחא כמו הודאות והלואות למען לא יהיה ידי בעלי זרוע רמה, ושליחותיהו דסמוכים וקמאי קעבדי, סמ"ע (סק"א). ומיהו אף לדין חיוב למנות בא"י בכל עיר ועיר, ובחו"ל בכל פלך ופלך דיינים, דכל מה דתקנו רבנן כעין דאורייתא תקנו, וכ"כ הב"ח (ס"ג).

שו"ת חתם סופר חלק א אורח חיים סימן נד

נ"ל שאין מברכין על מינוי הדיינים שהוא מצוות עשה שופטים ושוטרים וגו' ונוהג בכל מקום ובכל זמן ועיין רמב"ן ריש פ' שופטים, אף על גב שאפשר שלא יבוא לפניהם דין לעולם מ"מ חיוב להיות שופטים ממונים וכמו שמברכין על בדיקת חמץ אפילו לא ימצא כי מחויב שיבדוק עכ"פ ימצא או לא ימצא וה"נ מתחייב להעמיד שופטים ומ"מ אין מברכין. והטעם נ"ל, האדם יראה לעינים ואולי השופטים שאנו ממנים אינם עפ"י דין תורה וחפץ ה' אולי איכא דעדיפי מיניהו.

סדר משנה, הלכות סנהדרין פרק ז הלכה א

אחד מבעלי דינים שאמר איש פלוני ידון לי ואמר בעל דינו פלוני ידון לי הרי אלו שני הדיינים שבירר זה אחד וזה אחד הם בוררים להן דין שלישי ושלשתן דנין לשניהן שמתוך כך יצא הדין לאמתו. אל יעלה על דעתך ללמוד ממה ששינינו במשנה זה בורר לו אחד וכו', ונאמר עליו בגמרא מתוך שזבל"א וכו' יצא הדין לאמתו, שלא טוב הוא למנות דיינין קבועין, שהרי כבר כתב רבינו ז"ל בפ"א מהלכות אלו על מצות העמדת השופטים וז"ל עיר שאין בה מאה ועשרים מעמידין בה שלשה דיינים שאין בית דין פחות משלשה כדי שיהא בהן רוב ומיעוט אם היתה ביניהן מחלוקת בדין מן הדיינין ע"כ. וכתב הרב בעל כסף משנה ז"ל וז"ל פשיטא שאין מניחין אותה בלא בית דין, ופחות שבבתי דינין הוא של שלשה ע"כ, ואף בזמן הזה שאין דיינין של תורה כלומר סמוכין אלא שליחותיהן דקמאי עבדינן כמ"ש ז"ל כעין דאורייתא עבדינן... ומנהג רובן ככולן של קהלות ישראל ששמענו שמעם למנות דיינין קבועין, ראוי לומר שיותר טוב ונכון הוא שהוא כדרך מצות התורה.

וראיתי להחכם הזה שכתב וז"ל כמצות של תורה כדכתיב שופטים ושוטרים אף על גב דהאי קרא בסנהדרין קאי, מ"מ כבר נתפשט הדבר ברוב קהלות ישראל למנות דיינין קבועים על סמך מקרא זה ע"כ. ואיני יודע מי הגיד לו דקרא אמינוי סנהדרין בלחוד קאי ולא אמינוי בי"ד של שלשה לדיני ממונות. והרב בעל ספר החנוך כתב במצות מנוי השופטים ושוטרים וז"ל ומתנאי המצוה וכו' עד ומקום שהוא מעט המניין שאינו ראוי לסנהדרין קטנה, יעמידו בה שלשה ע"כ. מדבריו אלו נראה שגם זה בכלל המצוה הזאת, וכן נראה מדברי רבינו ז"ל שבפ"א שזכרנו.

והדברים ידועים שבזבל"א קרוב מאד בעיני הבע"ד המחייב, שמי שבירר הוא לעצמו זכהו אלא שחביריו רבו עליו, משא"כ בדיינים קבועים, וביותר בזמנינו שיש מהנבררים שהן ככהנים המסייעים בבית הגרנות ומגלים הסוד לבע"ד, ומלבד מה שהן כחסירי דעת שזכר הרא"ש ז"ל, כנראה שהרגיש בזה החכם נר"ו, עוד הן כעורכי הדיינים, ומכ"ש שהן שומעין דברי בע"ד האחד קודם שישמעו דברי בע"ד חברו, ולא נמצא בגמרא שיהא רשאי לעשות כן. סוף דבר הטוב והישר הוא שימנו הצבור שלשה דיינים ראויין מצד החכמה ומצד המדות, וכתורה יעשו ולא יחושו למה שלא נעשה כן מקדם, וכבר אמרו בספרי למען תחיה וירשת את הארץ כדאי הוא מינוי הדיינים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן ושלא להפילן בחרב.

שו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן סט

מכל האמור יוצא לנו שלפנינו יסודות חזקים שעל פיהם ניתן לומר שאפילו בזמן הזה שאין סמוכים מכל מקום יש מצוה מן התורה למנות דיינים קבועים שידונו דין תורה, וכמו"כ יש יסוד לומר שאפילו בדברים שהבית דין בא עליהם מכח שליחותיהו דקמאי, מכל מקום כח הרשאתם על כך הוא מדאורייתא.

ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שיוסר מאתנו יגון ואנחה עם שיבת שופטינו כבראשונה, ויקום בנו חזון הנביא: ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצריך כבתחילה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה, ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. אמן.

תשובות והנהגות ג תלא

בענין מינוי דיינים בזמן הזה, מביא ממחלוקת הראשונים והאחרונים אם הא דשליחותיהו קעבדינן הוא מן התורה או רק מדרבנן. ונראה דכל מחלוקתם היא רק בדברים התלויים בשיקול הדעת דדיינים, דסבירא להו שאי אפשר למסור דבר זה בשליחות לאחר ולכן דעתם שמהני רק מדרבנן. אבל כשהדינים ברורים כגון שצריך שבועה או חייב ופטור, כי האי גוונא כולו מודו דשייך שליחותיהו מן התורה.

ספר התרומות שער סב אות ג

והא דאמרינן דאין המלוה רשאי לכופ הלואה בדיני גוים דוקא דליתיה אלם ורוצה לקבל דינו לפי מה שידונו עליו ישראל, ואפילו אם היה אלם ולא רצה לבא לב"ד אסור להביאו לדיני גוים, אלא לאחר סירובו ב"ד של ישראל כותבין אדרכתא על נכסיו ואם הוצרך לכך יבא לפני גוים והם מכריחין אותו למה שדנו לו דייני ישראל, דכה"ג ליכא משום לפנייהם ולא לפני גוים, כדאמרינן בעשוי דגט. אבל אם היה אנס ואלם וב"ד של ישראל מתייראין ממנו מלכתוב עליו אדרכתא זה בכלל רשעים הוא ומתרעם ממנו. וכן פסק הרמב"ם ז"ל וז"ל, היתה יד גוים תקיפה ובעל דינו אלם ואינו יכול להוציא ממנו בדיני ישראל יתבענו לדיני ישראל תחילה, ואם לא רצה לבא נוטל רשות מב"ד ומציל מבעל דינו, ע"כ.

וז"ל רבינו שרירא גאון במה שכתב בזה, מי שחייבוהו בחוב או פקדון ואין יכולים להוציא ממנו ויש ביניהם מקום בי דואר של גוים שאינו לוקח שוחד ומקבל עדות [מ]ישראל [על] חברו יש לזקנים ותלמידים רשות שילכו לפני השופט ויעידו שזה חייב לזה, ומצוה לעשות כן, דאפילו נגזל גוי וגזלן ישראל עדים מעידים אצל השופט שאינו חומס ושופטו, כדגרסינן מכריז רבא האי בר ישראל דידע סהדותא וכו'. וכל המורד בדין ב"ד מתרין בו תחלה התראה

מפורסמת, ואם אינו מקבל מעידים עליו וגובין ממנו בדיני גוים. ומנהג שלנו לעכב ג' פעמים בבית הכנסת ואח"כ מתירין לו, ע"כ.

שו"ע חושן משפט, הלכות דיינים, סימן ג, סעיף ד
הגה: רשות שנותן המלך עכו"ם בזמן הזה, אינו כלום ומיהו אם קבלוהו הקהל על פי כתב המלך, יכול לדון (טור). וי"א דאם גמיר וסביר מהני ליה רשות המלך (ריב"ש סימן רע"א) או השר הממונה בעירו, דזהו בכלל דינא דמלכותא להושיב דיינים ושופטים מי שירצה; ומכל מקום מי שעושה זה בלא רשות הקהל, מצער הצבור ועתיד ליתן את הדין (תשובת רשב"א סימן תרל"ז).

שולחן ערוך חושן משפט סימן קסג סעיף א הגהות הרמ"א
ואם המעוט ימאנו, הרוב יכולין לכוף אותן אפילו בדיני גוים.

סעיף ד

רשויות מדינת ישראל שוללות את סמכות בתי הדין לדון אדם בעל כרחו.

הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, 4.1111, אדר התשע"ג "דרכי הטיפול של רשויות המדינה בכתבי סירוב המוצאים על ידי בתי דין דתיים"
במיוחד בעייתית היא הוצאת כתבי סירוב על ידי בתי דין רבניים הפועלים מטעם המדינה. בית המשפט העליון התייחס לבעייתיות שבהוצאת כתבי סירוב על ידי בתי דין אלה, תוך שנתן דעתו גם לפגיעה בזכויות יסוד שונות של האדם שנגדו מוצא כתב הסירוב בקובעו כדלקמן:

"המשפט רואה בחומרה מקרה שבו גוף ציבורי עושה שימוש בכוח השררה כדי לאלץ אזרח לעשות מעשה שאין הוא חייב לעשותו. ואין בכך כדי לשנות מן הבחינה העקרונית אם הכפיה שבכתב הסירוב מוגבלת לקלון הנלווה אל כתב זה, שהוא מדביק על אדם אות שהוא סרבן לדין תורה, או שהיא מרחיקה לכת ומטילה על אדם גם נידוי וחרם, שעלולים לפגוע בו פגיעה קשה גם מבחינה חברתית ואף מבחינה כלכלית. כך או כך, אין לפגוע באדם רק משום שהוא עומד על זכותו להתדיין לפי חוק המדינה לפני בית משפט של המדינה" (השופט זמיר בבג"ץ 3269/95 יוסף כץ נ' בית הדין הרבני האזרי בירושלים, פ"ד נ(4) 590).

אכן, בהתייחסו לבתי דין פרטיים מציין השופט זמיר, כי:

"יתכן, אך אין צורך לפסוק בכך בהקשר זה, כי בית דין כזה (פרטי), הפוסק בדיני ממונות לפי דין תורה, רשאי גם, בנסיבות מסוימות, להוציא כתב סירוב" (שם, עמוד 606).

יחד עם זאת, השופט זמיר מוסיף וקובע לגבי חוק הבוררות כי:

"חוק זה אינו מעניק סמכות, לא במפורש ואף לא ברמז, להוציא כתב סירוב, לא לבית דין רבני ולא לשום בורר אחר. קל וחומר בן בנו של קל וחומר שאין הוא מעניק סמכות כזאת למי שאיננו בורר אלא הוא מבקש להיות בורר, עוד לפני שנחתם הסכם בוררות, כדי לכפות על אדם שיסכים לבוררות בניגוד לרצונו" (שם עמ' 608)...

דינה של חוות דעת הלכתית, שניתנה במסגרת פסק דין של בית דין רבני, הקובעת כי לפי ההלכה "מן הראוי" להוציא נגד המסרב להתדיין בפני בית דין רבני כתב סירוב, אך מציינת כי כתב סירוב שכזה אינו מוצא רק בשל איסור בג"צ או רשויות המדינה, כדין הטלת כתב סירוב...

להלן יובאו הנחיות בסיסיות להדרכתן של רשויות אכיפת החוק בטיפולן בכתבי הסירוב:

א. הוצאת כתב סירוב נגד עד או נגד מי שזומן להעיד בהליך משפטי, פלילי או אחר, או פרסום כתב סירוב שכזה, מתוך מגמה להרתיע מלהעיד בהליך משפטי, עולה לכאורה לגדר עבירה פלילית של הדחה בעדות, עבירה לפי סעיף 246 לחוק העונשין, התשל"ז-1977; ובמקרים המתאימים עבירה של שיבוש מהלכי משפט, עבירה לפי סעיף 244 לחוק או עבירה של הטרדת עד, עבירה לפי סעיף 249 לחוק.

ב. הוצאת כתב סירוב נגד מתלונן על עבירה פלילית, או פרסום כתב סירוב שכזה, מתוך מגמה להניעו למשוך את התלונה שהגיש, או נגד מי ששוקל להגיש תלונה פלילית, מתוך מגמה למונעו מהגשתה, או נגד אדם שזומן או שיש יסוד להניח שיוזמן להעיד במשטרה, מתוך מגמה להרתיעו מלהעיד, עולה אף היא לכאורה לכדי עבירה פלילית של הדחה בחקירה, עבירה לפי סעיף 245 לחוק, ובמקרים המתאימים עבירה של שיבוש מהלכי משפט, עבירה לפי סעיף 244 לחוק, או עבירה של הטרדת עד, עבירה לפי סעיף 249 לחוק.

ג. הוצאת כתב סירוב נגד בעל דין שהגיש תביעה אזרחית, או פרסום כתב סירוב שכזה, במגמה לגרום לו לבטל תביעתו, או נגד אדם השוקל להגיש תביעה אזרחית, במטרה לגרום לו להימנע מהגשתה, וכן הוצאת כתב סירוב נגד אדם במטרה לחייבו להתדיין בפני בית דין דתי, עולה לכאורה לכדי עבירה פלילית של שיבוש מהלכי משפט, עבירה לפי סעיף 244 לחוק.

ד. יובהר, כי על אף שככלל, העבירות המוזכרות בסעיפים א-ג לעיל הן העבירות המתאימות לנסיבות המתוארות שם, ייתכנו מקרים חמורים, כגון מקרים בהם בין הסנקציות שכולל כתב הסירוב נכללת גם התרת נקיטה באלימות או סנקציה חמורה אחרת, בהם יהיה נכון לשקול גם פתיחה בחקירה או העמדה לדין בעבירה של איומים, עבירה לפי סעיף 192 לחוק, או בעבירה של סחיטה באיומים, עבירה לפי סעיף 428 לחוק. כאשר נשקלת פתיחה בחקירה או העמדה לדין בעבירות אלו, הרי שככלל, ככל שכתב הסירוב כולל סנקציות העלולות לפגוע פגיעה של ממש בזכויות יסוד של מושאי כתב הסירוב, כגון: בחופש העיסוק, בזכות לחינוך או בחופש הדת והפולחן, כך הנטייה לראות במעשה עבירה של איומים או סחיטה באיומים תגדל. המבחן לקיומו של "איום" הוא על פי קנה מידה אובייקטיבי של האדם הסביר בנסיבות העניין.

סעיף ה

הדרך החוקית היחידה המאפשרת (ומעודדת) מינוי דיינים, בסמכות לדון אדם בעל כרחו, היא לפי חוק הבוררות.

חוק הבוררות, תשכ"ח-1968

"הסכם בוררות" – הסכם בכתב למסור לבוררות סכסוך שנתגלע בין צדדים להסכם או שעשוי להתגלע ביניהם בעתיד, בין שנקוב בהסכם שמו של בורר ובין אם לאו.

סעיף ו

תנועת ירושלים מפעילה את מערכת המשפט התורנית כהלכה, במנהיגות גדולי התורה, ובהתאם לחוק הבוררות.

חוות דעת משפטית לתנועת ירושלים, פרופ' אביעד הכהן
ככל שייכתב במסמך ההצטרפות ש"אישורו" או חתימה עליו מהווה גם הסכמה לבוררות "בכל עניין שיכול לשמש נושא להסכם בין הצדדים", הוא יחול ויחייב את הצדדים לו גם בנושאים שאינם מקיימים זיקה ישירה לפעילותם המשותפת של חברי הקבוצה.
על פני הדברים, אין מניעה חוקית לעשות הסכם בוררות בין חברי קהילה שאינם קשורים זה לזה בפעילות מסוימת.
החוק אינו מחייב – כתנאי מקדמי לתקפות הסכם הבוררות – זיקה קודמת בין הצדדים להסכם, או זיקה ברמת עוצמה מסוימת בין הצדדים להסכם הבוררות.

סעיף ז

לכן חובה על כל יהודי להצטרף לתנועת ירושלים, ולהשתתף במינוי דיינים לדון אדם בעל כרחו, ובמימון שכרם.

טור חושן משפט הלכות דיינים סימן ט
וכתב הר"י ברצלוני נהגו ברוב מקומות לעשות לב"ד קופה שפוסקין מזון ב"ד ופרנסתם לכמה עולה בשנה ומגבין אותו בתחילת השנה או בסופה ואין בזו משום תורת שוחד ותורת אגרא כי חובה הוא על כל ישראל לפרנס דייניהם וחכמיהם וגם אם יש נדבות או הקדשות סתם לוקחין מהן ומיהו במקום שמגבין אותו בתחילה אין צריכין הדיינים לטרוח לכך ולא לבקש משום אדם כלום כדי שלא יהא צריך לשום אדם ולא להחניפו ולא להחזיק לו טובה אלא דבר קצוב הוא על הצבור ומגבין אותה בעונתו כמו ארנונות כדי שיהא מקובץ ומוכן לו ולא יהא צריך הדיין להחזיק טובה מגביו לשום אדם.

שולחן ערוך חושן משפט ט ג

נהגו לעשות לבית דין קופה, שפוסקין ממון לפרנסת ב"ד, ומגבין אותה בתחלת השנה או בסופה, ואין בו משום תורת שוחד ותורת אגרא, כי **חובה על ישראל לפרנס דייניהם וחכמיהם**.. הגה: ויותר טוב לגבות מתחלת השנה, שיהא מוכן להם כדי שלא יצטרכו להחניף או להחזיק טובה לשום אדם.

פתחי תשובה שם

עיין בתשובת חתם סופר... וז"ל: ... והציבור עושים לזה פרנסתו בריוח וכבוד גדול.

אחריות היחיד במצוות הציבור / הרב עזריה אריאל | אמונת עתיך 118 (תשע"ח), עמ' 190

סיכום: נראה שאין ליחיד חובה אישית ליטול חלק במעשה הציבורי. אם השתתפותו נחוצה לקיום המצווה באופן שלם ומהיר יותר - חובתו לתרום את חלקו. ברם, אם המצווה נעשית כהלכה גם ללא השתתפותו, ומוסדות הציבור אינם תובעים את השתתפותו - הרי הוא פטור. כמו כן, אם המצווה הציבורית מוזנחת, וקיומה על ידי היחיד קשה מאוד לביצוע ודורש ממנו התמסרות מוחלטת בגופו וממונו, אין עליו חיוב להתמסר לכך.

סעיף ח

מצוות המינוי היא לדון ולהורות. לכן תנועת ירושלים מפעילה: מערכת משפט - ליישוב סכסוכים, ובית הוראה - ליישוב התגודדויות.

שמות פרק יח פסוק טז (פרשת יתרו)

כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

מאי רשותא? כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל, אמר ליה רבי חייא לרבי: בן אחי יורד לבבל, יורה? - יורה. ידין? - ידין. יתיר בכורות? - יתיר.

פסיקתא זוטרתא דברים דף סג עמוד א

קהלת יעקב - שתהיו עשוין אגודה אחת ולא תעשו אגודות אגודות. וכן הוא אומר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות, זה אוסר וזה מתיר זה שומר היום מקרא קדש וזה למחר.

ספר החינוך שופטים מצוה תצו

ונוהגת מצוה זו לענין זקן ממרא בזמן הבית, ולענין החיוב עלינו לשמוע לדברי חכמינו הקדמונים ואל גדולינו בחכמת התורה ושופטינו שבדורנו נוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

אורח חיים תצג ג הגהות הרמ"א

ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה, משום לא תתגודדו.

מגן אברהם או"ח תצג ג

בדבר שמחולקים בדבר, כגון שאלו אוכלין חלב בני רינ"ס ואלו אין אוכלין, אם נתקבצו למקום א' צריכים לעשות מנהג שוה משום לא תתגודדו.

חתם סופר שו"ת ו' ליקוטים א

דכיון שנעשה קהלה א' בבה"כ א' ה"ל ב"ד א' בעיר א' דאיכא משום לא תתגודדו דאפי' במנהג בעלמא שייך לא תתגודדו.

קיצור שולחן ערוך י כה

וצריכין לזהר שהמתפללים בבית כנסת אחד לא יהיו קצת מניחין וקצת אין מניחין (כן נראה, דבזה ודאי איכא משום לא תתגודדו).

משנה ברורה לא ח

כתבו האחרונים [והובאו בארה"ח ע"ש] דאין נכון שבהכ"נ אחת קצתם יניחו תפילין וקצתם לא יניחו משום לא תתגודדו.

משפטי עוזיאל שו"ת ד עניינים כלליים א

כל חלוקי מנהגים בתפלות, מעשי המצות והוראות חלוקות בענינים צבוריים שנעשים בפומבי בבית הכנסת אחד הם בכלל אזהרות לאו דלא תתגודדו; וקרוב הדבר לומר שזה הוא בגדר מצוה הבאה בעבירה וברור הוא שאין זה מצוה מן המובחר ואדרבה מצוה עלינו לקיים ולהבליט בכל מצבינו ועבודתינו לצור ישענו אחדות עם ישראל ותורתו שבה מתפאר בעמו.

ספר המצוות לרמב"ם עשין קעה

והמצוה הקע"ה היא שצוה לנטות אחרי רבים כשתפול מחלוקת בין החכמים בדין מדיני התורה כלם, וכן נמשך ונטה בדין פרטי גם כן, בדין ראובן ושמעון דרך משל, כשתפול המחלוקת בין דייני עירם אם שמעון הוא חייב או ראובן, נמשך אחר הרוב. והוא אמרו יתעלה אחרי רבים להטות.

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ח הלכה א

בית דין שנחלקו מקצתם אומרים זכאי ומקצתם אומרים חייב הולכין אחר הרוב, וזו מצות עשה של תורה שנאמר אחרי רבים להטות, במה דברים אמורים בדיני ממונות ובשאר דיני אסור ומותר וטמא וטהור וכיוצא בהן.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יח סעיף ה

הא דאמרינן בגמרא הרב ותלמידו אין מונים להם אלא אחד... הגה: ולענין איסור והיתר או דיני טומאה וטהרה, אפי' צריך לסברתיה מונים להם שנים (נ"י).

גט פשוט כללים א

יראה לי דלא נאמ' בתורה אחרי רבים להטות אלא כשכל הדיינים מקובצים יחד במקום אחד כמו הסנהדרין, דיושבים יחד בכמו חצי הגורן בעיגול, ונושאים ונותנים באותו דין ביחד פנים אל פנים ופה אל פה, בכה"ג הוא דאזלי' מדאורייתא בתר רובא. אמנם במחלוקות שאנו רואין בדברי הפוס' זה אוסר וזה מתיר, זה מטמא וזה מטהר, וכל א' כתב סברתו בספרו לפי דעתו או לפי בני ישיבתו, בין שהיו החולקים בזמן א' בין שהיו בזה אחר זה, אין הדבר ברור לומר בכה"ג דמדאורייתא אזלינן בתר רובא כיון שלא עמדו למנין, ולא נשאו ונתנו ביחד פנים אל פנים ופה אל פה. דאנא אמינא אלו היו נושאי' ונותנים ביחד מכח הפלפול והויכוח אפשר דהמרובים היו מודים לדברי היחידים.

אורים ותומים קיצור תקפו כהן סימן קכג קכד

כי אמרינן לילך בתר רוב ומקרא מלא אחרי רבים להטות, היינו כשדנים על המעשה ועל נדון גמור, אזי מחויבים נחנו לעשות כפי התורה אשר יורהו הרוב ולעשות כהוראתו הן בכל דבר איסור או דברי ריבים הן דיני נפשות והן דיני ממונות.

סעיף ט

לא תתגודדו: התאגדות נפרדת אסורה, רבני כל החוגים מוזמנים להשתתף (כבבתי הדין של הרבנות).

ספרי דברים ראה צו

לא תתגודדו - לא תעשו אגודות אלא היו כולכם אגודה אחת וכן הוא אומר הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה.

דרך ארץ ז לז

וכן היה ר' אלעזר הקפר אומר, אהבו את השלום, ושנאו את המחלוקת, גדול השלום, שאפילו בשעה שישראל עובדין ע"ז ויש שלום ביניהם, אומר הקדוש ברוך הוא אין רצוני ליגע בהן, שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו, אבל בדבר מחלוקת מהו אומר, חלק לבם עתה יאשמו, הא, גדול השלום, ושנואה המחלוקת. כיצד, עיר שיש בה מחלוקת, סופה ליחרב, ואמרו חכמים מחלוקת בעיר, שפיכות דמים. בית הכנסת שיש בה מחלוקת, סופה ליחרב. בית שיש בו מחלוקת, סופו ליחרב, ואמרו חכמים מחלוקת בבית, זימה. **שני בתי דינין והם בעיר אחת, וביניהם מחלוקת, סופן למות, ואמרו חכמים מחלוקת בבית דין, חורבן העולם.**

קידושין לב

ואומר: אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער. מאי את אויבים בשער? אמר רבי חייא בר אבא: אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: את והב בסופה, אל תקרי בסופה אלא בסופה.

חגיגה ג ב

בעלי אספות - אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמא יאמר אדם: היאך אני למד תורה מעתה? תלמוד לומר: כולם נתנו מרעה אחד - אל אחד נתנו, פרנס אחד אמרנו, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא, דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה. אף אתה עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך לב מבין לשמוע את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים, את דברי אוסרין ואת דברי מתירין, את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין.

תענית ח א

רבא אמר: שני ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה - מתקנאין באף, ומעלין אותו, שנאמר מקנה אף על עולה.

מגילה לב א

כדרב משרשיא, דאמר: שני תלמידי חכמים היושבים בעיר אחת ואין נוחין זה את זה בהלכה - עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

סוטה מט א

וא"ר אילעא בר יברכיה: שני ת"ח הדרין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה - אחד מת ואחד גולה, שנאמר: לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת, ואין דעת אלא תורה, שנאמר: נדמו עמי מבלי הדעת.

סנהדרין קי א

ויקם משה וילך אל דתן ואבירם, אמר ריש לקיש: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו. רב אשי אמר: ראוי ליצטרע, כתיב הכא ביד משה לו, וכתיב התם ויאמר ה' לו עוד הבא נא ירך בחיקך.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יב הלכה יד

ובכלל אזהרה זה שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות.

ריטב"א יבמות יג ב

בנים אתם לה' אלהיכם וכיון שאתם בני אב אחד ואל אחד ראוי הוא לכם שלא תעשו אגודות אגודות וכאלו יש כאן שתי תורות ושני אלוהות.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן ג סעיף ד

אף על פי שבית דין של שלשה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה משובח.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יג סעיף א הגהות הרמ"א

כל זמן שהדיינים רבים יותר יוצא הדין לאמתו.

העמק דבר הקדמה לבראשית

נתבאר בשירת האזינו עה"פ הצור תמים פעלו וגו' צדיק וישר הוא, דשבח ישר הוא נאמר להצדיק דין הקדוש ברוך הוא בחרבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל. ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמם, ע"כ מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס, ובא עי"ז לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית. וע"ז היה צדוק הדין, שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אף על גב

שהוא לשם שמים דזה גורם חרבן הבריא והריסות ישוב הארץ.

הרב יחיאל מיכל טיקוצ'נסקי, עיר הקדש והמקדש ח"ה א

וזו גם מה שאמר ר' יוחנן אין בין דוד בא אלא או בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב... הדור כולו הכרע לחיוב ר"ל, ויהא קץ הפלאות מתוך תלאות חיצוניות ופנימיות, מהפכות וזעזועים: אומות באומות, אומות בישראל, ישראל בישראל, וחיכוכים גם בפנים שבפנים. וחוזרת חלילה: תלמידי חכמים מקטרגין אלה באלה אין שלום בין היראים, ומתוך כך חכמת סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו ושולטין עליהם עוזבי תורה מפירי דת, ובגלל זה הרשות לאומות ללחום בישראל וללחצם ר"ל, וכל זה גורם לחרב השולט בעולם בכללו, האמות מתגרות ואין שלום בעולם, עד כי יבוא השלום לעם השלום.

הערה 2: ואם ישאל השואל במה כוחו גדול של השמאלי לחוקק חוקים כרצונו הוא, ומדוע אין בכוח האלמנט הדתי להיות גם הוא שליט או לכל הפחות להגן על ענייניו וקדשי ישראל?

התשובה ידועה: זוהי כח ה"הסתדרות", מה שה"איחוד" יכול לעשות אין בכח כל בני אדם הבודדים לעשותו. לוא יהיה בעיר אלף אנשים מלוכדים ונגדם רבבות בודדים או מפולגים, יכריח האלף את הרבבות.

על כח האיחוד למדנו הרבה מהתורה ומהנביאים ומהתלמודין ומכל ספרי הקודש שלנו. ודבר זה למדנו גם מהמציאות. הנה, לפי החשבון יש בארץ-ישראל דתיים בצירוף אוהדים לדת, רוב יושבי הארץ אשר באיחודם היו מהווים רוב היותר גדול. ואלה שניתקו כל הקשרים וכל הנימין מתורה ודת, ומכל המקושר לישראל, הם המיעוט, ובכל זאת מכיוון שהם מלוכדים בהסתדרות בכוחם לשכנע ולהכריע גם את חבריהם שיש להם אהדה לדת, הרי הם הכח המכריע בכל שאלות החיים הישראליים.

דבר זה אם כי הוא ידוע לנו ביותר מהתורה הכתובה והמסורה, הנה לצערנו הגדול דווקא הדתיים מפולגים לפלגות ולפלגי פלגות, ואפילו רבנינו ומאורינו שייכים ומקושרים ברובם לחוגים שונים, כי על כן אין בכוחנו לעמוד כנגד כל חוק היוצא מהכוח המאוחד, ועד שאנו מאשימים ומוחים, צווחים, צועקים ורוגזים על מבזי ומחללי קדשי שמייים, לוא היינו נותנים כל הכוחות שלנו לאחד את בית ישראל הנאמן ל-ה', כי אז לא היה מקום להתלונן על השלטון.

לוא היו כל רבני ישראל בהסתדרות רבנית אחת, או בדעה אחת, כי אז היה כל מאמין בתורת ישראל הולך בדרך אחת באותו הקו שהתוו הרבנים ובעלי משפט התורה היו הם המחוקקים את חוקי המדינה, ולא היה קול פרץ וצווחה ברחובותינו, וחיינו לאור עולם.

תקנון מפעלי תנועת ירושלים: בית הוראה ומערכת משפט

חברי תנועת ירושלים

1. חבר בתנועת ירושלים יכול להיות אדם מגיל מצוות, עסק, עמותה, או ארגון מכל סוג.
2. חברות מקנה זכות אחת: לבחור רב לבית הוראה.
3. חבר הוא מי שחתם על הסכם בוררות שמקבל את מערכת המשפט התורנית של התנועה כבורר בסכסוכים בין חברי התנועה.
4. צד אחד יכול לחייב את השני לדון בדין תורה, ללא צורך בהסכם בוררות נוסף.
5. בנוסף דרוש תשלום דמי חבר סמליים, המבטא התמדת חברות, ומודעות לעדכונים: 20 ש"ח לחודש / 240 ש"ח לשנה.
6. פרישה תתבצע על ידי הודעה לתנועה להפסיק את גביית הוראת הקבע, ותחול לאחר שלושה חודשים מקבלת ההודעה, כך שאם תוגש בהם תביעה נגדו יהיה מחויב להליך עד תומו.

בית הוראה

7. כל חבר בוחר רב מעירו, והנבחרים מתכנסים בסניף, ונותנים מענה הלכתי מוסכם ומוסמך.
8. סניף ימנה עד כ"ג רבנים, שלושה מהם ראשי בית ההוראה, הכל כדירוג בחירת החברים.
9. הסמוך "יורה יורה", ע"י הרבנות הראשית או רב מוסמך, יורה.
10. כל רב בסניף בוחר רב לבית ההוראה הגדול, ומשקל בחירתו כמספר החברים שבחרו בו בעירו.
11. תפקידו להכריע בשאלות שלא הוכרעו בסניפים, לדון בכשירות רב, וכדו'.

מערכת משפט

12. מערכת המשפט מוסמכת לדון על פי ההלכה בסכסוכים בין שני חברי תנועת ירושלים בכל נושא (למעט נושא שאינו יכול לשמש נושא להסכם).
13. ניתן להגיש תביעה רק לאחר שלושה חודשי חברות.
14. במקרה של סכסוך בין חברי תנועה, יוצע להם גישור בהסכמה, ואם יכשל יפנו לאיזה בית דין שירצו.
15. במידה ולא יסכימו על בית דין, שני הרבנים, חברי התנועה, שהם בחרו ימנו בית דין בהסכמה.
16. המינוי יהיה לבית דין פרטי או לבית דין רבני (במגבלות החוק החלות עליו).
17. בית ההוראה הגדול ימנה בית דין במקרה שהרבנים לא מסכימים, וכן לערכאת ערעור.

הצטרפות לתנועת ירושלים

שם פרטי ומשפחה: _____

מספר ת.ז: _____

יישוב מגורים: _____

כתובת: _____

אימייל: _____

טלפון: _____

רבי ביישוב שלי: _____

הסכם בורות: הריני מקבל את מערכת המשפט התורנית כבורר מוסכם בכל סכסוך בין חברי התנועה.

אתן בלנ"ד הוראת קבע 20 ש' בחודש.

הגני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה של מינוי דינים שנאמר "שפטים ושטרים תתן לך".

חתימה: _____ תאריך: _____

תנועת ירושלים (ע"ר)

ת.ד. 2028 אריאל 4073503

03-3095 179

office@yerushalaim.org

www.yerushalaim.org

תנועת
משכן ירושלים
עובדים את ה' כעם